

UVOD

Če se je še leta 1989 marsikomu (in še posebej tujim opazovalcem) zdelo, da ima Socialistična federativna republika Jugoslavija vsem svojim tegobam navkljub v primerjavi z drugimi državami vzhodnega bloka najboljše izhodišče za izvedbo uspešne tranzicije, za uvedbo demokratičnega političnega sistema in tržnega gospodarstva,¹ je bržkone že v letih 1991 in dokončno 1992 spoznal, da je bil v veliki zmoti. Titova država je razpadla, zgodilo se ji je to, kar so strahoma pričakovali že nekateri politiki za časa Kraljevine Jugoslavije. Zgodila se je analiza, »skoraj, po kemijsko, elektroliza Jugoslavije na njene katione in anione«.² Zdi se, da v izjemno kratkem časovnem obdobju, a vendarle zaradi dolgotrajnega procesa, ki je kulminiral leta 1990.

Prav tedaj, leta 1990, je notranja kriza v Jugoslaviji dosegla vrhunec. V vsej njeni večplastnosti, tako gospodarski kot družbeni in politični, so se sicer oblikovale številne politične rešitve, a so bile izrazito različne in kar je še pomembneje, bile so izrazito povezane s posameznimi republiškimi elitami. Vse to je ob federalni strukturi države vodilo do hudih medsebojnih zaostritev. Kot najmočnejša in tudi najbolj agresivna se je izoblikovala elita okoli Slobodana Miloševića (sprva predsednika CK Zveze komunistov Srbije, nato predsednika Predsedstva Socialistične republike Srbije), ki se je skupaj s svojimi zavezniki (črnogorskim, kosovskim in vojvodinskim vodstvom) zavzemala za večja pooblastila centralnih oblasti, torej za redukcijo federalizma in klasični socialistični sistem, kot ga je Jugoslavija imela pred ustavnimi reformami v letih 1971–1974. Na drugi strani se je oblikovala ohlapna povezava Slovenije, Hrvaške, Bosne in Hercegovine in Makedonije, ki jih je družil predvsem strah pred centralistično in nacionalistično ofenzivo Miloševićevega kroga. Znotraj tega kroga je najbolj jasna stališča zastopalo vodstvo Zveze komunistov Slovenije; ta so bila usmerjena zlasti v demokratizacijo družbe, v dopuščanje oblikovanja nekomunističnih političnih skupin, v večjo vlogo republik in v tržno gospodarstvo. V Jugoslaviji izjemno pomemben politični dejavnik je ob političnih vodstvih vsekakor bila tudi vojaška elita, ki se je – zaradi velike politične indoktriniranosti in v težnji po ohranitvi lastne eksistence – sprva opredeljevala za ohranitev federativne strukture, zagovarjala je politični primat Zveze komunistov, pobude za demokratične politične reforme pa je označevala za »kontrarevolucijo«.³

1 Prim.: Woodward, *Balkan tragedy*, str. 1–3.

2 Tako je leta 1937 dejal odposlanec jugoslovanskega predsednika vlade Milana Stojadinovića predsedniku češko-slovaške vlade Edvardu Benešu. – Gašparič, *Habsburg ali Hitler*, str. 113.

3 Repe, *Jutri je nov dan*, str. 63–73, 232–235.

Že tako rahel federativni sistem se je vse bolj rahljal, politični nadzor v posameznih republikah je popuščal. V Sloveniji in nato v Hrvaški so se oblikovale opozicijske politične organizacije (kasneje stranke), v Sloveniji se jih je pet povezalo v Demokratično opozicijo Slovenije (Demos), na Hrvaškem je glavnino političnega prostora zasedla Hrvaška demokratična skupnost (HDZ) Franje Tuđmana. Obe republiki sta napovedali uvedbo večstrankarskega sistema, reformirali ustrezno zakonodajo in izvedli volitve. To je nedvomno povzročilo hud pretres med zagovorniki političnega monopola Zveze Komunistov Jugoslavije, še zlasti pri armadnem vodstvu.⁴

Grožnja zmage »nacionalistične desnice« na večstrankarskih volitvah v Sloveniji in na Hrvaškem je spodbudila zvezne oblasti na čelu z vojsko k odločnejšim dejanjem. Treba je bilo storiti vse, da nova oblast v obeh republikah ne bi dosegla realnih vzvodov represivnih aparatov. Prevladujoča institucionalna ureditev ni dovoljevala prevzema nadzora nad organi za notranje zadeve – milico, ki je bila pod polno pristojnostjo republiških oblasti, povsem drugače pa je bilo s precej samostojno Teritorialno obrambo, z »republiškim« delom oboroženih sil SFRJ. Tej je bilo treba odvzeti orožje. To so maja 1990 tudi storili, sicer ne popolnoma uspešno,⁵ a vendarle dovolj, da je bila TO ohromljena, nova republiška oblast pa zaskrbljena.⁶ In tisti del nove oblasti, ki je bil odgovoren za varnost republike, hkrati pa za zavarovanje in varnost novega političnega vrha, je moral nekaj storiti.⁷ Tako je z veseljem sprejemal pobude od spodaj, pobude za začetek prizadevanj in aktivnosti, s katerimi bi povečali obrambno sposobnost republike, če bi prišlo do posega armade proti novi demokratični ureditvi.

Brez obsežnih političnih razprav in tudi brez trdne pravne podlage se je maja 1990 začel v ozkem krogu ljudi odvijati sklop dejavnosti, ki so dosegle vrhunec v snovanju konspirativne hierarhične obrambne organizacije. Zanj so vedeli le maloštevilni, vključevala pa je izbrane pripadnike TO in (na koncu) vse

4 Prav tam, str. 120–129.

5 JLA po lastnih podatkih ni uspela prevzeti orožja in streliva trinajstih občinskih štabov TO ter bataljonov TO Kočevska Reka in Kranj (skupno 15.940 kosov orožja in 126 ton streliva), čeprav se sicer v literaturi navaja 16 občin, ki niso oddale orožja. – Izvješće Komande 5. vojne oblasti Generalštabu OS SFRJ o realizaciji zapovijedi o oduzimanju naoružanja i streljiva TO u SR Hrvatskoj i SR Sloveniji z dne 5. 6. 1990. V: Republika Hrvatska i Domovinski rat, Dokumenti 1, str. 32–33.

6 JLA je akcijo odvzema orožja zvito načrtovala ob koncu predsedniškega mandata slovenskega člana zveznega predsedstva dr. Janeza Drnovška. Slednji zanjo seveda ni vedel, za razliko od svojega srbskega kolega v predsedstvu Jovića, ki je v osebni dnevnik zmagoslavno zapisal: »Praktično smo jih razorožili. Formalno je to storil načelnik generalštaba, toda dejansko po našem nalogu.« – Jović, Zadnji dnevi SFRJ, str. 144; Drnovšek, Moja resnica, str. 198.

7 Janša, Premiki, str. 47–50.

pripadnike republiške milice,⁸ pri čemer je milica tako kadrovska kot strukturno in organizacijsko predstavljala njeno okostje in jedrni naboj. Za omenjeno obrambno organizacijo se je kasneje uveljavilo ime Manevrska struktura Narodne zaščite (MSNZ), toda avtorji jo zaradi terminološko-interpretativnih problemov in nejasnosti glede tega, koga in kaj (in kdaj) je izraz MSNZ konkretno obsegal, imenujemo obrambne sile Republike Slovenije (lahko tudi oborožene sile oziroma celotni oboroženi sestav Republike Slovenije).⁹

* * *

Raziskovalcem se je med preučevanjem vedno bolj postavljalo vprašanje, kako poimenovati celotno ustvarjanje obrambne organizacije v času od maja do oktobra 1990, zlasti glede na razpoložljive vire in interpretacije udeležениh. Kako razumeti in poimenovati organizacijo/dejavnost, ki je zdaj že tradicionalno označena kot Manevrska struktura Narodne zaščite? Ob pomanjkanju primarnih virov je mogoče dogajanje razložiti v dveh smereh:

– Manevrska struktura Narodne zaščite je sinonim za slovenske obrambne sile v omenjenem času, sestavljena iz manevrskih enot Narodne zaščite in enot milice oziroma organov za notranje zadeve. Po tej interpretaciji je torej Manevrska struktura Narodne zaščite mišljena kot organizacija vojaških oseb, pretežno pripadnikov Teritorialne obrambe, in pripadnikov organov za notranje zadeve Republike Slovenije. Takšno razumevanje se je prvič javno uveljavilo s proslavo MSNZ v Novih Lazih 16. maja 1992, potrjevalo in utrjevalo pa se je z ustanovitvijo ene same veteranske organizacije, v kateri so se združevali pripadniki 'modre' in 'zelene' komponente, s spremljajočo simboliko in tudi zakonom o vojnih veteranih.

– Toda interpretacije so tudi drugačne: Manevrska struktura Narodne zaščite je samo ime za vojaški del obrambne strukture, ki so jo konec poletja 1990 prikrilo ustvarili pristojni organi slovenske republike (države) namesto obstoječe, a nedelujoče Teritorialne obrambe, in to s ciljem prevzeti nadzor ter vodenje in poveljevanje v TO. Taka interpretacija omogoča označevanje MSNZ kot predhodnice slovenske vojske. Poleg nje so obrambne sile, ki niso bile nikoli poimenovane naravnost, sestavljale tudi enote milice oziroma širše organov

8 V obrambne sile je bilo tako vključenih 21.000 pripadnikov TO in 10.000 miličnikov. Ob tem poudarjamo, da sta omenjeni številk temeljili na evidencah, saj posamezniki niso vedeli, da so vključeni v nove slovenske obrambne sile.

9 Prim. članek takratnega sekretarja za ljudsko obrambo Janše iz leta 2003, v katerem pravi, da so bili od poletja 1990 vsi slovenski osamosvojitveni ukrepi varovani z »realno silo«. – Janša, Zavarovanje slovenske osamosvojitve, str. 117.

*PEM UNZ Maribor na usposabljanju spomladi 1991 v
Izobraževalnem centru Pekre*

za notranje zadeve, predvsem Specialna enota milice in Posebne enote milice. Takšno interpretacijo dopušča tudi prva izjava za tisk republiškega sekretarja za notranje zadeve Igorja Bavčarja, ki jo je povzelo Delo oktobra 1990: »Igor Bavčar je sporočil, da je načelnik narodne zaščite Anton Krkovič včeraj Janezu Slaparju, v. d. načelnika štaba TO Slovenije, izročil poveljstvo nad manevrsko strukturo narodne zaščite. /.../ Skupaj z organi za notranje zadeve je v minulih mesecih nadomeščala nekatere strukture TO, ki je bila zaradi znanih zapletov in odvzema orožja precej okrnjena.«¹⁰

V zadnjih dveh desetletjih je prišlo do večje polarizacije med vojaškim in policijskim krilom, v kateri so se soočali tudi elementi ene ali druge interpretacije. Raziskovalci ugotavljamo, da ob nedostopnosti primarnih dokumentov na tej stopnji ni mogoče dokončno opredeliti kot pravilne ne ene ne druge interpretacije. Vsekakor smo v medsebojnih strokovnih razpravah ugotovili, da je ustvarjanje skupnih obrambnih sil potekalo v obeh strukturah, med vojaki in tudi civilisti

¹⁰ Delo, 4. 10. 1990, str. 1, Za vojaško intervencijo ni stvarnih možnosti (Branko Soban).

ter znotraj organov za notranje zadeve, v vsakem z značilnostmi okolja, v katerem je nastajala. Da pa bi dosegli jasnost vsaj v vsebini, smo se odločili, da celotno dejavnost označujemo za ustvarjanje obrambnih sil slovenske države in z obrambnimi silami poimenujemo tudi celotno organizacijo. Te obrambne sile so dejansko opravljale obrambne naloge slovenske republike, ki so izvirale predvsem iz vedno bolj nestabilnega okolja Jugoslavije.

* * *

Pričujoča monografija, ki govori o »miličniški« veji znotraj obrambnih sil Republike Slovenije, je prvi rezultat aplikativnega raziskovalnega projekta Manevrska struktura Narodne zaščite v organih za notranje zadeve.¹¹ Projekt izvaja Inštitut za novejšo zgodovino v sodelovanju s strokovnjaki iz drugih institucij, financirata pa ga Agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije in Zveza društev policijskih veteranov Slovenije Sever (Združenje Sever). Na tem mestu velja poudariti, da Sever poleg finančnega vložka prispeva tudi (za raziskovalca še pomembnejšo) organizacijsko podporo, saj smo predvsem zahvaljujoč združenju lahko zajeli kar najširši nabor virov za raziskavo in dobili sploh osnovni vpogled v »miličniški del« (zanj se je kasneje uveljavil izraz modra veja) obrambnih sil. Šele na tej podlagi smo lahko problematiko obravnavali metodološko in raziskovalno ustrezno. Zaradi konspirativne narave in časovne oddaljenosti preučevanega dogajanja je bil namreč za vse udeležene raziskovalce projekt poseben izziv, ki je terjal posebne metode dela.

Avtorji smo se seveda zavedali, da danes, dvajset let po dogodkih, ki so predmet naše zgodovinske interpretacije, obstaja socialno relevantno število živih sodobnikov tistega časa. Pravzaprav s(m)o živi skoraj vsi in tistih časov se še spominjamo. S tem smo se raziskovalci torej zavestno odpovedali precej močnemu sredstvu zgodovinske analize – distanci v vseh njenih razsežnostih. Časovni distanci, čustveni distanci, distanci v glavah, ki se nedvomno poveča, če so nosilci in sodobniki dogajanja mrtvi. Dokler so ljudje živi, pa – povsem razumljivo – dojemajo dogajanje na podlagi lastnih izkušenj in lastnih videnj. In takšna razlaga, temelječa na osebnem spominu, seveda predstavlja pomembno nazorsko sidrišče posameznika, ki drugačne interpretacije – spet povsem razumljivo – zato težko sprejema.¹²

11 Aplikativni raziskovalni projekt Manevrska struktura Narodne zaščite v organih za notranje zadeve leta 1990 (št. proj. L6-2309, trajanje 1. 5. 2009–30. 4. 2012).

12 Perdue, Historical Memory.

Profesionalni zgodovinarji, ki po mnenju Erica Hobsbawma bodisi »zapisujejo stvari, ki jih njihovi sodržavljeni želijo pozabiti«, bodisi postavljajo nove interpretacije kristalno jasnih procesov,¹³ tako v tem primeru, v primeru ukvarjanja z najsodobnejšo sodobnostjo, naletimo na težave. Ob bok osebnemu spominu želimo postaviti historični spomin in slednji prvega nemalokrat izziva.

Drug izziv, ki ga tovrstno raziskovanje postavlja pred raziskovalce, je nevarno poenotenje osebnih spominskih izkušenj. Na dogodke, ki smo jih živeli, ima vsak sebi lasten pogled, ki pa se nemalokrat poenoti v kolektivnem spominu, kolektivnem pogledu na neki dogodek, morda dogajanje, redkeje proces. A kakšno je to poenotenje, poenotenje vseh osebnih pogledov? Nujno nadvse preprosto, abstraktno, če se le da dramatično in pretežno črno-belo. Z eno besedo: mitološko. In k temu gotovo prispevajo zavedni in nezavedni ustvarjalci mitov, ki v melodramatičnem slogu opišejo preteklo dogajanje kot neizbežni boj dobrega in zla, v katerem dobro zmaga. Nacionalno zgodovinopisje se je velikokrat zateklo k temu žanru, še večkrat publicistika (skupaj z elektronskimi mediji)¹⁴ in seveda največkrat politika.¹⁵ Kakšna je le danes percepcija osamosvojitve in dogajanja neposredno pred njo? Sodeč po raziskavi Slovensko javno mnenje prav taka. Mi smo zmagali in na to smo ponosni.¹⁶ Problem je le v tem, da ni nikjer sivih odtenkov, zgodovinarji pa navadno prav v njih najdemo večino zaskrbljenega, oklevajočega in dvomljivega človeštva.¹⁷

Znotraj orisane kontekstualne problematike pa je bil zadnji, a hkrati prvi in osrednji metodološki izziv vprašanje relevantnih virov za raziskavo. O organiziranju obrambnih sil v letu 1990 namreč ni veliko pisnih virov in

13 Prav tam.

14 Prim. dokumentarni film Operacija 2-1-13-62, nastal v produkciji TV Slovenija maja 1992.

15 Prim. denimo govor republiškega sekretarja za obrambo iz časa osamosvajanja Janeza Janše, ki ga je imel kot predsednik vlade ob 15. obletnici MSNZ. Tedaj je dejal, kako »po začetku naseljevanja v današnje prostore v sredini 6. stoletja Slovenci skozi zgodovino niso imeli svojih kraljevskih ali plemskih rodovin. Imeli so kneza ali vojvodo, ki je bil sprva poveljnik pri skupnih bojnih četah, in oblast, ki jo je imel, je bila sprva le začasna. /.../ Knežji kamen, na katerem so ustoličevali novega vojvodo, je še danes simbol stoletja tleči miselnosti o samostojni slovenski državi. /.../ Skozi zgodovino je veliko sinov slovenskega naroda dalo življenja pri branjenju svojih ali tujih interesov, nikoli prej pa Slovencem ni uspelo ustanoviti svoje države. /.../ Projekt manevrske strukture narodne zaščite nima primerjave v zgodovini. /.../ Če takrat ne bi tvegali, samostojne Slovenije najbrž danes ne bi bilo. /.../ Projekt MSNZ sodi med dejanja, zbrana v vrednostnem središču Slovencev.« – Janša, Govor ob 15. obletnici MSNZ. Iz govora lahko zlahka odčitamo pristajanje na strokovno nepodprto tezo, po kateri je vsa zgodovina Slovencev (!) od naselitve usmerjena k samostojni državi, katero smo si junaško izborili (mi, dobri) v letih 1990 in 1991.

16 Leta 2003 je največ anketirancev odgovorilo, da je k slovenski osamosvojitvi „bistveno prispeval“ „slovenski narod kot celota“, v drugi vrsti (in tesno za njim) pa »slovenska oblast v prejšnjem režimu, ki se je zoperstavila centralni oblasti v Beogradu«. Po anketi z leta 2000 pa je bila osamosvojitve Slovenije tisto »področje«, na katerega je bilo največ vprašanih osebno »zelo ponosnih«. Tesno za njim so bili le slovenski uspehi v športu. – Vrednote v prehodu, str. 185, 475.

17 Perdue, Historical Memory.

dokumentacije, na katerih zgodovinarji navadno gradimo svojo pripoved. Osrednji viri so bili ustni – pričevanja udeležencev dogajanja izpred dvajsetih let. Dvajset let ... Malo za zgodovinarja, veliko za človeški spomin. Svojevrsten paradoks.

Vprašanje, ki se je ob tem zastavljalo samo po sebi, je seveda bilo: A se lahko in če, v kolikšni meri se lahko, pri svoji raziskavi trdno opiramo na pripovedi intervjuvancev? Odgovor, ki ga ponuja teorija, je po eni strani vzpodbuden: »Ustni viri niso vedno zanesljivi v faktografskem smislu. Toda prej kot njihova slabost je to pravzaprav njihova prednost. Napake, domislice in miti nas vodijo skozi in preko dejstev k njihovemu pomenu.«¹⁸ Pripoved intervjuvanca tako načeloma ni in ne more biti zvesta rekonstrukcija preteklosti, je v prvi vrsti izvrsten vir za preučevanje konteksta dogajanja in za razumevanje procesa ali samo dogodka iz preteklosti. In prav to je tudi bilo središčno konceptualno izhodišče avtorjev. Razumevanje vloge, pomena in delovanja obrambnih sil tako za nastajajočo državo kot za nosilce dogajanja. Ne nazadnje je takšno delovanje za pripadnike organov za notranje zadeve pomenilo povsem novo obliko udejstvovanja, ki je izhajala iz osebnih opredelitev posameznika.

Toda po drugi strani je v prvi fazi vendarle bilo treba historično »rekonstruirati« samo dogajanje, ga kronološko razvrstiti, identificirati nosilce ipd. Na podlagi ustnih virov? Avtorji smo prepričani, da se kljub šibkostim ustne zgodovine za tovrstne potrebe ob zajemanju tolikšnega števila intervjujev, kot smo jih zajeli, in ob pritegnitvi drugih dostopnih virov lahko nanjo opremo tudi tako. V zgoščenem in kratkem zgodovinskem loku je mogoče na pripovedih graditi faktografsko okostje dogajanja (kako se je izoblikovala začetna odločitev o oblikovanju obrambnih sil v okviru Republiškega sekretariata za notranje zadeve in Republiškega sekretariata za ljudsko obrambo, nastanek jedrne skupine, metode in načini širjenja organizacije v miličniških strukturah, teritorialna in številčna razporeditev, metode in vsebine delovanja, zlasti obveščanje, nadzorovanje, distribucija oborožitve, posebne naloge).

Izhajajoč iz orisanih podmen smo se raziskovalci odločili, da bomo zajemali ustne vire na podlagi tehnike t. i. narativnega intervjuja,¹⁹ pri čemer intervjuvanec ali informator (v našem primeru nosilec tedanjega dogajanja – pripadnik organov za notranje zadeve) sam pove celotno zgodbo o nekem

18 Using narrative in social research, str. 26.

19 Tehniko je prvi sistematično predstavil nemški sociolog F. Schuetze z univerze v Bielefeldu leta 1977. – Bauer, The Narrative Interview, str. 2.

dogodku iz svojega življenja.²⁰ Za potrebe naše raziskave je imel ta pristop nekaj bistvenih prednosti pred klasičnim intervjujem tipa vprašanje – odgovor. Raziskovalci smo predvsem želeli pridobiti čim bolj celostno sliko dogajanja s tistimi poudarki, ki so se vtisnili v spomin samim udeležencem. Če bi postavljali vprašanja, bi z njimi vodili intervjuvance v skladu z lastnimi pričakovanji in lastnim referenčnim okvirjem. »Kdor postavlja vprašanja, kontrolira situacijo«²¹ in mi je nismo hoteli. Skušali smo zajeti perspektivo udeležencev in zato smo svojo vlogo med intervjuji zmanjšali na minimum. Sodelujoči pripadniki organov za notranje zadeve (ONZ) so imeli vso svobodo pripovedovanja in neomejen čas. Njihove pripovedi so najbrž prav zato (in v skladu s teorijo narativnega intervjuja)²² bile precej detajlirane (udeleženci so se na intervjuje v glavnem temeljito pripravili in radi sodelovali), razkrivale so tiste točke, ki so se jim zdele posebej pomembne, in bile hkrati notranje strukturirane, saj so kljub nekaterim časovnim preskokom in neskladjem imele logičen začetek, jedro in zaključek. Pogled udeležencev smo prav tako želeli kar najbolj plastično predstaviti bralcem in zato smo v pričujoči monografiji v veliki meri podajali daljše citate iz intervjujev ter sledili besedišču nosilcev dogajanja.

V procesu zajemanja ustnih virov smo skupno intervjuvali 111 udeležencev tedanjega dogajanja, pri čemer so bili intervjuji v glavnem kolektivni, saj je navadno pripovedovalo svojo zgodbo več pripadnikov ONZ hkrati. Tako so lahko skupaj zapolnili marsikatero »spominsko luknjo«. Skupine, v katerih so udeleženci podajali intervjuje, so temeljile v organizacijski strukturi obrambnih sil. Posebej smo intervjuvali republiški vrh obrambnih sil, posebej pripadnike Specialne enote, posebej nosilce aktivnosti in njihove namestnike po vseh trinajstih pokrajinah (tukaj so bili združeni v skupine glede na geografsko bližino pokrajin), posebej sodelavce v vsaki pokrajini. Individualne intervjuje smo opravili le s tedanjim republiškim sekretarjem za notranje zadeve Igorjem Bavčarjem, tedanjim predsednikom Predsedstva Republike Slovenije Milanom Kučanom in načelnikom Narodne zaščite Tonetom Krkovičem.²³ Konkretni potek intervjuvanja je bil povsod enak. Po uvodnem začetku je vsak udeleženec povedal svojo zgodbo. Na začetku smo samo predstavili sam

20 Prim. metodološki pristop v raziskavi o slovenskih direktorjih v času socializma: Biti direktor v času socializma, str. 13–20.

21 Bauer, *The Narrative Interview*, str. 2.

22 Prav tam, str. 4; prim.: Hollway, Jefferson, *The free association narrative method*, str. 296–315.

23 Glavnino intervjujev smo izvajali med 30. 3. in 14. 9. 2009 na različnih krajih v Sloveniji. Intervjuje z nekaterimi posamezniki smo nato opravili še aprila, maja in julija 2010. Na vsakem intervjuju smo vodili poseben protokol, ki je sestavni del dokumentacije. Gl. seznam intervjujev na str. 239–242.

raziskovalni projekt, podali osnovne smernice našega raziskovalnega zanimanja in dodali nekaj metodoloških opozoril. Za primer inicializacije navajamo del intervjuja s Policijske uprave Celje: »Spoštovani, še enkrat hvala lepa, da ste se udeležili današnjega pogovora. Uvodoma bi samo na kratko orisal, za kaj gre, v kolikor vam še ni znano. Na Inštitutu za novejšo zgodovino izvajamo projekt Manevrska struktura Narodne zaščite v organih za notranje zadeve. Gre za klasičen znanstvenoraziskovalni projekt, ki ga je odobrila tudi Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije, ki se financira v glavnem iz javnih raziskovalnih sredstev, s precejšnjim vložkom sredstev tudi Društva Sever. /.../ Slednje nam v organizacijskem smislu v precejšnji meri pomaga in interes Društva Sever je, da bi se osvetlila vloga policije v tem obdobju. Kar pa nas sedaj zanima, /.../ naš cilj je rekonstrukcija in historična interpretacija tega obdobja. Zdaj bi kar uvodoma rekel, da bi z vašim dovoljenjem vse pogovore snemali, na koncu bi ves pogovor transkribirali in te transkripte bi vam potem poslali naknadno domov, da bi jih prebrali, in prosimo vas, da bi jih na koncu avtorizirali, zaradi tega, ne zaradi česar koli drugega, da imamo mi kot zgodovinarji verodostojni vir. Že zdaj vas prosim, da brez nadaljnega takrat kar koli dopišite, česar koli se spomnite, dopolnite, dodate, /.../ skratka, verjetno se vam bo še kaj utrnilo, potem ko boste to še enkrat videli, in brez nadaljnega dopolnjujte in seveda pred tem zelo natančno preberite. Ampak šlo bo, kot rečeno, za dobesedni prepis tega pogovora. /.../ To bo tudi za nas metodološki podvig, ker gre za temo iz najnovejše zgodovine, prav tako pa bomo zaradi relativnega pomanjkanja neke zgodovinske dokumentacije – zgodovinarji smo navajeni na tako imenovane pisne vire – precejšen del zgodbe zgradili na ustnih virih. Začeli smo zgoraj in bomo poskušali zgraditi celotno Manevrsko strukturo Narodne zaščite v policijskih vrstah /.../ vse do občinskega nivoja, do občinskih struktur. Zato vas prosim, da vi pravzaprav na kratko poveste, kaj ste počeli v tistem času, kako ste prišli v stik z Manevrsko strukturo, kakšne aktivnosti ste izvajali. Prosim vas, da skušate odmisлити vse to, kar veste danes, ker je po dvajsetih letih samoumevno, da veste več, ampak da poskušate, kolikor se le da – vem, da je to težko – to odmisлити in povedati to, kar ste mislili takrat, ne samo tistih dejstev. Zanima nas tudi, kaj ste takrat mislili, čutili, kako ste to stvar pravzaprav dojemali. Omejite se, prosim, konkretno na ta čas Manevrske strukture, se pravi od poletja do jeseni 1990, jasno pa, če se vam zdi potrebno poudariti angažma v akciji Sever, kar koli, pojdite tudi čez to obdobje in /.../ vse do osamosvojitvene vojne, brez nadaljnega se lahko dotaknete v svoji pripovedi tudi tega. Kar koli se pač vam

zdi pomembno za to, da bomo mi zgodovinarji razumeli vlogo policije v tem času.«²⁴ Vprašanja smo med pogovori postavljali zelo odmerjeno, le v primeru nejasnosti ali zanimanja, ki je izhajalo iz izkušnje predhodnih intervjujev.²⁵

Za potrebe analize in interpretacije smo vse intervjuje, ki smo jih snemali, najprej transkribirali in poslali informatorjem v avtorizacijo.²⁶ Nato je sledila klasična zgodovinska analiza, utemeljena na valorizaciji in kritični obdelavi gradiva, h kateri smo seveda pritegnili tudi druge vire. Pričujoče delo tako temelji tudi na dostopni dokumentaciji iz Arhiva Ministrstva za notranje zadeve, na gradivu Vojaškega muzeja Slovenske vojske, na doslej objavljenih virih ter na relevantni znanstveni in spominski literaturi (pri čemer sta slednji v glavnem obravnavali vojaški del obrambnih sil).²⁷

* * *

Vseh orisanih metodoloških zadržkov, problemov in omejitev smo se avtorji v času raziskovanja in pisanja globoko zavedali in jih skušali po svojih močeh premagati. V določenem pogledu je bilo to preprosto, saj smo proces, ki ima po mnenju ljudi izjemno zgodovinsko težo – osamosvojitve, še dodatno obtežili z doslej slabo raziskano dejavnostjo organov za notranje zadeve. Po drugi strani pa naša dognanja seveda nujno relativizirajo nekatere dele uveljavljene slike o letu 1990. Predvsem postavljajo vanjo nekoga, ki ga v kolektivnem spominu doslej (skorajda) ni bilo – slovenske miličnike.

24 Intervju 12. 6. 2009, PU Celje.

25 Z nekaterimi intervjuvanci smo opravili še krajše ekspertne intervjuje tipa vprašanje – odgovor, skozi katere smo skušali pojasniti posamične nejasnosti v dotedanji sliki in interpretaciji dogajanja.

26 Tako zvočne zapise intervjujev kot transkripte s podatki o informatorjih hrani Inštitut za novejšo zgodovino v zbirki projektne gradiva.

27 Prim. zlasti Mikulič, Uporniki z razlogom.